

ALUEIDEN NIMEÄMINEN ALUEKESKUSOHJELMAAN VUOSIKSI 2004-2006

Aluekeskusohjelman käynnistäminen perustuu valtioneuvoston 9.11.2000 hyväksymään aluepoliittiseen tavoitepäätökseen. Vuoden 2003 alusta voimaa astuneen alueiden kehittämisestä annetun lain (602/2002) 14 §:n nojalla aluekeskusohjelma on yksi valtioneuvoston neljästä erityisohjelmasta. Lain 15 §:n 1 momentin mukaan aluekeskusohjelman tavoitteena on kehittää aluekeskusten vahvuuksia, erikoistumista ja yhteistyötä kaikki maakunnat kattavan verkoston vahvistamiseksi. Aluekeskukset muodostuvat pääosin toiminnallisesti yhtenäisistä, työssäkäyntiin, asumiseen sekä palvelujen tuottamiseen ja kysyntään perustuvista kaupunkiseuduista.

Valtioneuvoston 6.9.2001 ja sen valtuuttamana sisäasiainministeriön 13.12.2001 tekemien päätösten mukaisesti aluekeskusohjelmaa on toteutettu seuraavilla 34 alueella: Rovaniemen seutu, Kemi-Tornion alue, Koillis-Suomi, Oulun seutu, Raahen seutukunta, Nivala-Haapajärven, Ylivieskan ja Siikalatvan seutukunnat yhdessä, Kajaanin kaupunkiseutu, Kokkolan seutukunta, Pietarsaaren seutu, Vaasan seutu, Seinäjoen seutu, Jyväskylän kaupunkiseutu, Jämsän seutu, Ylä-Savon talousalue, Kuopion seutu, Varkauden talousalue, Mikkelin seutu, Savonlinnan seutu, Etelä-Karjala, Joensuu seutu, Kouvolan kaupunkiseutu, Kotkan-Haminan seutu, Etelä-Pirkanmaan seutukunta, Tampereen seutukunta, Lahden alue, Hämeenlinnan seutu, Forssan seutu, Porin kaupunkiseutu, Rauman seutu, Turun seutu, Salon seutu, Vakka-Suomen seutukunta, Hyvinkään ja Riihimäen talousalue ja Itä-Uusimaa.

Valtioneuvosto edellytti päätöksessään, että Kokkolan ja Pietarsaaren seudut sekä Rauman ja Porin seudut tiivistävät yhteistyötään ja mahdollisuuksien mukaan yhdistävät ohjelmatyönsä. Lisäksi valtioneuvosto päätti, että aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan määrärahasta tuetaan ohjelmaan hakeneen Kauhajoen seudun verkottumista aluekeskusten verkostoon (verkostopilotti).

Aluekeskusohjelmaan nimetyt alueet ja verkostopilotti käsittävät 261 kuntaa, ja niiden väestömäärä oli vuoden 2002 lopussa 3 259 443 asukasta.

Valtioneuvoston nimeämät 25 aluetta ja verkostopilotti käynnistivät ohjelmansa toteutuksen syksyllä 2001, sisäasiainministeriön nimeämät yhdeksän aluetta vuoden 2002 alussa. Ohjelmaan nimetyille alueille ja verkostopilotille on vuosina 2001-2003 myönnetty sisäasiainministeriön hallinnonalan maakunnan kehittämisrahasta (26.98.43) perusrahoitusta noin 17,3 miljoonaa euroa. Perusrahoituksen osuus kustannuksista on puolet, joten ohjelman rahoitus kokonaisuudessaan on vuosina 2001-2003 ollut noin 34,6 miljoonaa euroa.

Valtioneuvoston päätökseen sisältyneiden periaatteiden ja siihen lisätyn alue- ja kuntaministerin lausuman perusteella aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan määrärahasta on tuettu ohjelmaan hakeneiden, mutta siihen nimeämättä jääneiden alueiden rahoituskriteerit täyttäviä, seudullisia kehittämishankkeita. Nämä alueet ovat: Vammalan ja

Huittisen seudut yhdessä, Ylä-Pirkanmaan seutukunta sekä Tammisaaren seutu yhdessä Siuntion kunnan kanssa. Kaupunkipoliittisin perustein on tuettu Helsingin seudun, Lohjan seudun sekä Järvenpään, Keravan, Nurmijärven, Mäntsälän ja Tuusulan kuntien muodostaman KUUMA-kumppanuusryhmän kaupunkiohjelmaa. Edellä mainittujen alueiden strategiseen kehittämistyöhön ja kaupunkiohjelmiin on vuosina 2002-2003 myönnetty 561 000 euroa.

Valtioneuvosto ja sisäasiainministeriö nimesivät alueet aluekeskusohjelmaan vuoden 2003 loppuun asti ja edellyttivät, että ohjelman väliarvioinnin perusteella päätetään siitä, mitkä alueet jatkavat ohjelmassa vuoden 2003 jälkeen.

Tulokset ohjelman toteutuksesta 2001-2003

Aluekeskusohjelman toteutuksen yksityiskohtaiset tavoitteet ja seurantakriteerit määriteltiin sisäasiainministeriön maakuntien liitoille 3.11.2000 osoittamalla kirjeellä (SM-2000-01786/Ha-62). Tämän kirjeen perusteella alueet jättivät ehdotuksensa ohjelmaan. Ohjelmia on toteutuksen käynnistyttyä tarkennettu vuosittain sisäasiainministeriölle perusrahoituksen saamiseksi toimitetuissa toiminta- ja taloussuunnitelmissa. Valtioneuvoston vuosittain tekemät perusrahoituspäätökset perustuvat näihin toimintasuunnitelmiin.

Net Effect Oy on arvioinut aluekeskusohjelman toteutusta vuodesta 2001 lähtien. Arvioitsija on raportoinut puolivuositain sisäasiainministeriölle arvioinnin tuloksista sekä antanut palautteen suoraan ohjelma-alueille. Arvioitsija luovuttaa ohjelmakautta 2001-2003 koskeva arviointiraportin sisäasiainministeriölle vuoden 2003 loppuun mennessä. Arvioinnin tiedot ovat kuitenkin olleet käytettävissä nimeämispäätöstä valmisteltaessa. Niiden perusteella ohjelman tuloksista voidaan tiivistetysti todeta seuraavaa:

Aluekeskusohjelman valtakunnalliset tavoitteet muotoiltiin verrattain yleisiksi ja keinot jätettiin suurelta osion seutujen itsensä valittaviksi. Ohjelmassa on haluttu tukea kaupunkiseutujen omaehtoista kehitysprosessia, jossa seudun toimijat yhdessä tunnistavat kehittämisen keskeisiä haasteita, asettavat yhteiset tavoitteet ja sitoutuvat niiden toteuttamiseen sekä keskinäisessä yhteistyössä huolehtivat ohjelman toteutuksesta. Tästä johtuen keskeiselle sijalle ohjelmassa nostettiin viisi toimintamallia: seudullisuus, kumppanuus, verkottuminen, sitoutuminen ja eri hankkeiden koordinointi sekä osallisuus ja sosiaalisesti kestävä kehitys. Toimintamalleilla haluttiin rakentaa vahvasti toiminnallinen ja yhteistyöprosesseja korostava ohjelma.

Tulokset ohjelma-alueilla ja verkostopilotissa

Seudullisen yhteistyön edellytykset ovat olleet keskeisellä sijalla yli puolessa ohjelma-alueista. Ohjelmakauden I vaiheen lisäarvoksi voidaankin nimetä erityisesti seudullisen yhteistyön vahvistuminen. Siinä on edetty seuraavien kokonaisuuksien puitteissa: strategista suunnittelua koskeva yhteistyö ja temakohtainen valmistelu, seu-

dullisen yhteistyön rakenteet ja institutionalisoiminen sekä konkreettinen palveluja koskeva yhteistyö.

Eräissä aluekeskuksissa aluekeskusohjelma on käynnistänyt aidosti uusia seudullisia yhteistyöprosesseja. Tyypillisempää kuitenkin on, että ohjelma on vauhdittanut jo käynnistynyttä tai syventymässä olevaa yhteistyötä tukemalla seudullista kehittämistä tilanteessa, jossa osapuolten kesken vallitsee epäluuloja. Vahvistava vaikutus on tällöin kohdistunut yhteistyökäytäntöjen systematisoitumiseen ja institutionalisoitumiseen. On muodostettu työryhmiä, seudullisia valiokuntia ja muita foorumeita, joilla säännöllisesti tarkastellaan seudun kehittämistä sekä laadittu seutusopimuksia.

Seudullisen kehittämisen laajana ja kokoavana sateenvarjona aluekeskusohjelma on toiminut seuraavilla ohjelma-alueilla: Raahen seutukunta, Koillis-Suomi, Etelä-Pirkanmaa, Hyvinkään ja Riihimäen talousalue, Jämsän seutu, Oulun Eteläinen ja Kauhajoen seutu. Kuntien seudullisen yhteistyön uudistajana ja syventäjänä ohjelma on profiloitunut seuraavilla ohjelma-alueilla: Salon seutu, Forssan seutu, Kotka-Haminan seutu, Turun seutu, Vakka-Suomen seutukunta, Kuopion seutu, Rauman seutu, Jyväskylän kaupunkiseutu ja Savonlinnan seutu.

Osassa ohjelma-alueita seudullisen yhteistyön edellytysten vahvistuminen on ollut vähäisempää eikä siinä olla kyetty etenemään tavoitteiden mukaisesti. Huomattavaa kuitenkin on, että lähes puolet ohjelma-alueista on määritellyt ohjelman roolin ensisijaisesti seudun osaamis- ja elinkeinoperustan vahvistajaksi. Vaikka hankkeita toteutetaan seudullisesti, ei seudullisten yhteistyörakenteiden kehittäminen ole ollut painopisteenä. Neljällä alueella seudullisen yhteistyön kehittäminen on SEUTU-kokeilun tehtävä.

Kunnallisten luottamushenkilöiden rooli aluekeskusohjelman strategisessa ja käytännön toimenpiteiden ohjauksessa on kuntien viranhaltijajohtoa vähäisempi. Luottamusmiesten rooli on yleensä, mutta ei säännönmukaisesti, sitä heikompi mitä suurempi on aluekeskuksen väestö- tai kuntamäärä. Alueilla, joissa keskeiset päättäjät ovat sitoutuneet aluekeskusohjelman tavoitteiden määrittelyyn ja toimintaan on myös saavutettu hyviä tuloksia.

Elinkeinopolitiikka ja osaamisen seudullinen vahvistaminen on ollut keskeinen osa ohjelma-alueiden strategista ohjelmatyötä ja toteutettuja hankkeita. Kuuden uuden osaamiskeskuksen hakemukset valmisteltiin aluekeskusohjelmassa. Useilla seuduilla aluekeskusohjelma on lisännyt osaamiskeskusohjelman alueellista vaikuttavuutta käytännön yhteistyöhankkein. Erityisesti pienemmillä ohjelma-alueilla aluekeskusohjelma on vahvistanut ammattikorkeakoulujen, seudun kehittämisorganisaatioiden ja yritysten tutkimus- ja kehitysyhteistyötä. Tätä on edistänyt myös ohjelman joustava perusrahoitus. Tehokkaasta elinkeino- ja osaamisohjelman kehittämisestä mainittakoon seuraavat ohjelma-alueet: Seinäjoen seutu, Kajaanin kaupunkiseutu, Joensuun seutu, Porin seutu, Varkauden seutu, Etelä-Karjala ja Hämeenlinnan seutu. Näistä Joensuun seudun ohjelman toteutus on ollut vaikuttavaa myös aluekeskuksen ulkopuolella.

Elinvoiman laaja-alaisuus on toteutunut erityisesti seudullisina *hyvinvointihankkeina* koskien sosiaali- ja terveystoimen palveluja ja hyvinvointia uutena toimialana. Niitä on toteutettu 19:llä ohjelma-alueella. *Kulttuurihankkeita* on merkittävästi toteutettu

erityisesti Kajaanin seudun ja Itä-Uudenmaan aluekeskusohjelmassa sekä Kauhajoen seudulla. Raahen, Varkauden, ja Savonlinnan seuduilla on kehitetty *kansalaisten osallisuuden* muotoja. *Maankäytön suunnittelun* seudullisia hankkeita on käynnistetty Koillis-Suomen, Hyvinkään ja Riihimäen talousalueen, Rauman seudun, Vakka-Suomen seutukunnan ja Etelä-Karjalan ohjelma-alueilla sekä Salon ja Turun seutujen yhteishankkeessa.

Porin ja Rauman seudut samoin kuin Kokkolan ja Pietarsaaren seudut ovat toteuttaneet valtioneuvoston tekemän päätöksen edellyttämällä tavalla keskeisiä elinkeinopoliittisia hankkeitaan yhteishankkeina. Tällä perusteella voidaan todeta, että alueet ovat mahdollisuuksiensa mukaan yhdistäneet ohjelmatyötään. Ohjelmien yhdistämistä kokonaisuudessaan em. seudut eivät pidä mahdollisena.

Myös Etelä-Karjalan aluekeskusohjelmassa on tiivistetty ansiokkaasti kahden rinnakkaisen kaupunkiseudun yhteistyötä niin elinkeinopolitiikassa kuin kuntien palvelujen kehittämisessä.

Aluekeskusohjelma osana maakunnallista suunnittelua

Kokemuksia maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelman laatimiskierroksesta on saatu vuoden 2003 aikana. Syksyn 2003 aikana valmistellaan toteuttamissuunnitelmat kaikissa maakunnissa, jolloin testataan rahoittajaviranomaisten sitoutuminen konkreettisesti nimettyihin kehittämishankkeisiin ja -toimenpiteisiin. Maakuntien kesken on eroja siinä, millä intensiteetillä aluekeskukset ovat osallistuneet ja päässeet esittämään koko seudun nimissä omia näkemyksiään ja toimenpiteiden priorisointiaan maakuntaohjelmaan ja toteuttamissuunnitelmaan. Tästä huolimatta voidaan aluekeskusohjelman todeta vahvistaneen maakuntaohjelman seudullista valmistelua. Aluekeskusten kehittämisessä luotu toimijoita kokoava ja osallistava toimintatapa on lisännyt suunnitteluprosessin yhteistoiminnallisuutta. Samoin voidaan todeta eräissä tapauksissa strategisen näkemyksen vahvistuneen suhteessa sektorihallinnolliseen näkemykseen. Niissä maakunnissa, joissa maakuntatason strategiatyö ja hankevalmistelu on pitkälle organisoitua ja vakiintunutta, ei aluekeskusohjelman voida todeta tuoneen erityistä uutta suunnitteluprosessiin.

Maakunnalliseen kehittämiseen osallistuvat eri tahot pitävät aluekeskusohjelman merkitystä suhteessa muihin kehittämisohjelmiin valtaosin myönteisenä. Kritiikkiä esitetään kuitenkin runsaasti eri ohjelmien päällekkäisyyksistä, alueellisen kehittämisjärjestelmän sekavuudesta sekä ohjelmakokonaisuuksien suuresta määrästä. Kritiikkiä esitetään eniten alueilta, jotka eivät ole vielä kyenneet hahmottamaan aluekeskusohjelmalle selkeää lisäarvoa. Kun arvioidaan aluekeskusohjelman roolia alueiden kehittämisen kokonaisuudessa suhteessa EU-ohjelmiin, ovat näkemykset ristiriitaisia. Toisaalta todetaan aluekeskusohjelman juuri parantaneen EU-ohjelmavarojen käyttöä seudullisesta näkökulmasta. Yhtäältä taas todetaan ohjelman merkitys varsin pienenä ja päällekkäisenä suurten EU-ohjelmien kanssa.

Keskushallinto

Aluekeskusohjelmalle asetettu tavoite kaupunkiseutujen elinvoiman vahvistamisesta edellyttää myös muilla hallinnonaloilla tehtävien kehittämistoimenpiteiden yhdenmukaistamista aluekeskusohjelman tavoitteita tukeviksi.

Verrattaessa eri sektorihallinnonalojen suhtautumista aluekeskusohjelmaan ja kaupunkiseutujen verkostoon nojautuvaan alueelliseen kehittämiseen on karkeasti havaittavissa kahden tyyppisiä näkemyksiä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat alueelliseen kehittämiseen osallistuvat ja sitä tulosohjauksen kautta ohjaavat ministeriöt, eli *kauppa- ja teollisuusministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja työministeriö*. Näiden hallinnonalojen keskeisiä alueellisia toimijoita ovat TE-keskukset. Keskushallinnon tulosohjauksen strategisuutta on vahvistettu ja TE-keskusten itsenäisyyttä hankerahoitusta koskevassa päätöksenteossa lisätty. Tulosohjeisiin on sisällytetty aluekeskusten kehittämisen strategiset tavoitteet. Niiden toteutuminen TE-keskusten rahoituspäätöksissä edellyttää kuitenkin, että aluekeskuseudut ovat kyenneet priorisoimaan hankkeensa ja ne on todettu maakuntaohjelmaa keskeisesti toteuttaviksi hankkeiksi.

Maaseutupolitiikan ja kaupunkipolitiikan yhteensovittamisen ja vuorovaikutuksen kannalta aluekeskusohjelmassa tehdyt seudulliset rajaukset eivät maaseutupolitiikasta vastaavien toimijoiden silmin muodosta täysin johdonmukaista kokonaisuutta. Erityisesti toiminnallista työssäkäyntialuetta huomattavasti laajemmat ohjelma-alueet herättävät kysymyksiä rajausten tarkoituksenmukaisuudesta. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmässä hahmotetussa aluejaottelussa erotellaan toisistaan keskukset, yhteinen vuorovaikutusalue, ydinmaaseutu sekä harvaan asuttu maaseutu. Maaseutupolitiikan kehittämiseksi erityisesti ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kehittäminen on keskeinen haaste, sillä suurimmassa osassa aluekeskuseutuja toteutuu keskuskaupungin ja sen läheisen maaseudun eli vuorovaikutusalueen yhteistyö.

Toisen tyyppisen ryhmän muodostavat vahvan alueellisen ulottuvuuden omaavat hallinnonalat, erityisesti liikenne- ja viestintäministeriön, opetusministeriön ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalat.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan virastoilla ja laitoksilla on tarpeen mukaan alueorganisaatiot. Joukkoliikenneasioissa ja laajasti katsoen tieliikenteen turvallisuusasioissa lääninhallitukset toimivat myös liikenne- ja viestintäministeriön alueorganisaationa. Liikenneasioita on aluetasolla käsitelty useiden tahojen yhteistyössä, josta ovat hyvinä esimerkkeinä kaupunkiseutujen ja maakuntien liikennejärjestelmäsuunnitelmat. Aluetason yhteistyöhön ovat osallistuneet alueorganisaatiot tai, jos alueorganisaatiota ei ole kuten Ratahallintokeskuksella, laitos itse. Ministeriö osallistuu yhteistyöhön vain neljällä suurimmalla kaupunkiseudulla. Ministeriön kannalta aluekehittämisessä on kysymys kaupunkien, kuntien, seutujen ja maakuntien liikenneväyliä koskevasta odotuksista sekä valtakunnallisen väyläverkoston ja liikennejärjestelmän suunnittelun priorisointivalinnoista. Seutuistuminen ei ole noussut kovin tärkeään asemaan tällä hallinnonalalla erilaiset alueelliset rajaukset ylittävänä toimintana. Valtakunnallisen liikenneverkon kehittämiseksi laadittujen ehdotusten lähtökohdaksi on hyödynnetty kaupunkiverkkotutkimusta ja aluekeskusten profiloimista.

Opetusministeriö on viime vuosina selvästi vahvistanut oman hallinnonalansa tavoitteenasettelun alueellista ulottuvuutta. Yliopistokeskukset on päätetty perustaa Kajajaan, Kokkolaan, Lahteen, Mikkeliin, Poriin ja Seinäjoelle. Tarkoituksena on vahvistaa yliopistojen aluevaikutuksia. Myös ammattikorkeakoulujen alueellisen roolin ja vaikuttavuuden varaan on asetettu paljon odotuksia. Aluekehitystehtävän sisällön täsmentämisessä on todettu olevan vielä paljon tehtävää. Vuonna 2003 toteutettu ammattikorkeakoulujen aluevaikutusten arviointi kuitenkin osoitti, että sekä nimetyt huippuyksiköt että osa nimeämättä jääneistä ammattikorkeakouluista ovat toiminta-alueillaan vahvasti mukana aluekeskusohjelmien toteutuksessa ja alueellisten innovaatioympäristöjen ja –järjestelmien kehittämisessä.

Opetusministeriön aluestrategian perusteella on ministeriön toimeksiannosta laadittu myös vuosia 2003-2013 koskeva ehdotus toimenpiteiksi kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluepoliittisiksi linjauksiksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla on käynnistetty kansallisen terveys-hankkeen osana seudullisia kehittämishankkeita ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeiluja. Myös kansallinen sosiaalialan kehittämisprojekti esittää palvelujen järjestämistä alueellisesti, seudullisesti ja paikallisesti toimivina kokonaisuuksina. Lisäksi Verkostoituvat erityispalvelut –hankkeessa pyritään kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja oppilaitosten verkostoitumisella aikaansaamaan nykyistä paremmin toimivat sosiaalihuollon erityispalvelut ja turvaamaan erityisosaamisen saatavuus. Seudullisessa kehittämisessä tulisikin tiivistää yhteistyötä aluekeskusohjelman ja aluekeskusten kanssa, koska suuressa osassa aluekeskusalueita on toteutettu ja tullaan toteuttamaan sosiaali- ja terveydenhuollon seudullisia hankkeita.

Valtion toimintojen alueellistamista koskevien strategisten päätösten mukaan valtion toimintoja ja yksiköitä sijoitetaan pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ensisijaisesti aluekeskuksiin. Ensimmäiset sijoituspäätökset ja sijoitukset on tehty. Alueellistamisen valmistelussa hyödynnetään aluekeskusten profiloititietoja.

Arvioinnin keskushallintoa koskevana yhteenvedona voidaan todeta, että eri hallinnonalojen sitoutuminen yleisesti valtioneuvoston erityisohjelmien ja erityisesti aluekeskusohjelman toteutukseen edellyttää hallinnonalojen toimintaa ohjaavia strategisia päätöksiä, jotka annetaan alueiden kehittämisen valtakunnallisia tavoitteita koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Aluekeskusohjelman poliittisen ohjauksen vahvistamisella ja alueiden kehittämisestä annetun lain tarkoittaman yhteistyöryhmän asettamisella voitaisiin vahvemmin tukea ohjelman vaikuttavuustavoitteiden toteutusta.

Alueiden nimeäminen aluekeskusohjelmaan vuosiksi 2004-2006

Ohjelmaan vuosiksi 2001-2003 nimetyt alueet ovat toimittaneet sisäasiainministeriölle 20.10.2003 mennessä tiedot ohjelman tähän asti saavutetuista tuloksista sekä esityksensä ohjelman alueellisista painopisteistä vuosille 2004-2006. Alueiden esittämät strategiset painopisteet ja niitä toteuttavat toimenpidekokonaisuudet vastaavat ohjelmalle asetettuja tavoitteita. Hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä on 18.9.2003 hyväksynyt nimeämispäätöksen valmistelun lähtökohdaksi sen, että kaikki

vuonna 2001 ohjelmaan nimetyt alueet jatkavat ohjelmassa ohjelmakauden loppuun saakka.

Edellä sanotun perusteella aluekeskusohjelmaan esitetään nimettäväksi seuraavat alueet vuoden 2006 loppuun saakka:

Rovaniemen seutu (Rovaniemi, Rovaniemen mlk, Ranua)

Kemi-Tornion alue (Kemi, Tornio, Keminmaa, Tervola, Simo; Kuivaniemi jää pois 1.1.2004)

Koillis-Suomi (Kuusamo, Taivalkoski, Salla, Posio)

Oulun seutu (Oulu, Oulunsalo, Haukipudas, Kiiminki, Kempele, Hailuoto, Muhos, Liminka, Lumijoki, Tyrnävä)

Raahen seutukunta (Raahe, Siikajoki, Ruukki, Pyhäjoki, Vihanti)

Nivala-Haapajärven, Ylivieskan ja Siikalatvan seutukunnat yhdessä/Oulun Eteläinen (Ylivieska, Kalajoki, Oulainen, Sievi, Alavieska, Merijärvi, Nivala, Haapajärvi, Pyhäjärvi, Reisjärvi, Kärsämäki, Pyhäntä, Kestilä, Pulkkila, Piippola, Rantsila, Haapavesi)

Kajaanin kaupunkiseutu (Kajaani, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo, Vuolijoki)

Kokkolan seutukunta (Kokkola, Himanka, Kannus, Kälviä, Lohtaja)

Pietarsaaren seutu (Pietarsaari, Uusikaarlepyy, Kruunupyy, Pedersöre, Luoto)

Vaasan seutu (Vaasa, Mustasaari, Maalahti, Maksamaa, Korsnäs, Oravainen, Vöyri, Laihia, Vähäkyrö, Isokyrö, Jurva)

Seinäjoen seutu (Seinäjoki, Nurmo, Ilmajoki, Ylistaro, Peräseinäjoki, Jalasjärvi, Kurikka, Lapua, Kauhava, Alahärmä, Ylihärmä, Alajärvi, Kuortane, Alavus, Ähtäri, Töysä)

Jyväskylän kaupunkiseutu (Jyväskylä, Jyväskylän mlk, Laukaa, Muurame, Uurainen, ohjelman vaikuttavuuden laajentamiseksi alueeseen tulevat uusina kuntina 1.1.2004: Hankasalmi, Korpilahti, Petäjävesi, Toivakka, Suolahti)

Jämsän seutu (Jämsä, Jämsänkoski, Kuhmoinen, Längelmäki)

Ylä-Savon talousalue (Iisalmi, Kiuruvesi, Keitele, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi, Varpaisjärvi, Vieremä, Rautavaara)

Kuopion seutu (Kuopio, Siilinjärvi, Karttula, Maaninka, Vehmersalmi)

Varkauden talousalue (Varkaus, Leppävirta, Kangaslampi, Heinävesi, Joroinen, Pieksänmaa; 1.1.2004 alkaen Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen maalaiskunta muodostavat Pieksänmaan kunnan)

Mikkelin seutu (Mikkeli, Haukivuori, Hirvensalmi, Juva, Kangasniemi, Mäntyharju, Pertunmaa, Puumala, Ristiina)

Savonlinnan seutu (Savonlinna, Enonkoski, Kerimäki, Punkaharju, Rantasalmi, Savonranta, Sulkava)

Etelä-Karjala (Lappeenranta, Imatra, Joutseno, Rautjärvi, Ruokolahti, Taipalsaari)

Joensuun seutu (Joensuu, Eno, Kiihtelysvaara, Kontiolahti, Liperi, Pyhäselkä, Outokumpu, Polvijärvi)

Kouvolan kaupunkiseutu (Kouvola, Kuusankoski, Anjalankoski, Valkeala, Iitti, Elimäki, Jaala)

Kotkan-Haminan seutu (Kotka, Hamina, Miehikkälä, Pyhtää, Virolahti)

Etelä-Pirkanmaan seutukunta (Valkeakoski, Toijala, Viiala, Kylmäkoski, Urjala)

Tampereen seutukunta (Tampere, Nokia, Kangasala, Ylöjärvi, Lempäälä, Pirkkala, Vesilahti)

Lahden alue (Lahti, Heinola, Hollola, Nastola, Asikkala, Orimattila, Kärkölä, Hämeenkoski)

Hämeenlinnan seutu (Hämeenlinna, Hattula, Hauho, Janakkala, Kalvola, Lammi, Renko, Tuulos)

Forssan seutu (Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela, Ypäjä)

Porin kaupunkiseutu (Pori, Harjavalta, Kullaa, Luvia, Nakkila, Noormarkku, Po-markku, Ulvila; ohjelman alueellisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi ohjelma-alueeseen tulevat uusina kuntina 1.1.2004 Huittinen, Kokemäki, Vampula, Merikarvia)

Rauman seutu (Rauma, Eura, Eurajoki, Kiukainen, Kodisjoki, Köyliö, Lappi, Säkylä)

Turun seutu (Turku, Askainen, Kaarina, Lemu, Lieto, Masku, Merimasku, Naantali, Nousiainen, Paimio, Piikkiö, Raisio, Rusko, Rymättylä, Sauvo, Vahto, Velkua)

Salon seutu (Salo, Somero, Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Perteli, Suomensjärvi, Särkisalo)

Vakka-Suomen seutukunta (Uusikaupunki, Laitila, Vehmaa, Pyhäranta, Taivassalo, Mietoinen, Kustavi, Mynämäki. Mynämäki siirtyy seutukuntajaon muuttuessa 1.1.2005 Turun seudun aluekeskusohjelmaan.)

Hyvinkään ja Riihimäen talousalue (Hyvinkää, Riihimäki, Hausjärvi, Loppi)

Itä-Uusimaa (Porvoo, Askola, Lapinjärvi, Liljendal, Loviisa, Myrskylä, Pernaja, Pukkila, Ruotsinpyhtää, Sipoo)

Porin ja Rauman seutujen ja Kokkolan ja Pietarsaaren seutujen edellytetään jatkavan tiivistä yhteistyötään ohjelmien toteutuksessa myös ohjelmakaudella 2004-2006.

Kauhajoen seudun (Kauhajoki, Teuva, Jurva, Isojoki, Karijoki) verkostopilotin toteutukseen osoitetaan ohjelman perusrahoitusta vuoden 2006 loppuun saakka.

Koska ohjelma-alueiden nimiin ja alueisiin kuuluvien kuntien joukkoon voi tulla muutoksia ohjelmakauden jäljellä olevan kolmen vuoden aikana, on perusteltua valtuuttaa sisäasiainministeriö tekemään ohjelma-alueiden nimien muutoksia ja alueisiin kuuluvia kuntia koskevat päätökset.

Ohjelman arvioinnin perusteella ohjelma-alueiden, verkostopilotin ja ohjelmaan verkottuvien seutujen tulee kiinnittää erityistä huomiota ohjelmalle asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen, ohjelman alueellisen vaikuttavuuden vahvistamiseen ohjelma-alueita ympäröivillä seuduilla sekä perusrahoituksella rahoitettujen ja rahoitettavien hankkeiden tehokkaaseen toteutukseen.

Erityisesti seuraavien ohjelma-alueiden vuosina 2002-2003 kehitettyjen hyvien käytäntöjen vahvistaminen ja vakiinnuttaminen huomioidaan vuoden 2004 perusrahoituksessa: Koillis-Suomi (tietoyhteiskunnan palvelut -hanke), Kajaanin kaupunkiseutu (kulttuurihanke), Joensuun seutu (alueellisen vaikuttavuuden toimintamalli), Hyvinkään ja Riihimäen talousalue (luottamushenkilöiden yhteistyö seudullisessa kehittämisessä), Varkauden seutu (osallisuuden vahvistaminen), Porin kaupunkiseutu (seudullisten hyvinvointipalvelujen organisointi), Jyväskylän seutu (verkostokaupunki) sekä Etelä-Karjala (tehostettu ja strateginen kuntayhteistyö).

Ohjelman seurannan ja arvioinnin perusteella päätetään vuosien 2005 ja 2006 perusrahoitusta myönnettäessä kutakin vuotta koskien alueiden hyvien käytäntöjen tukemisesta.

Aluekeskusohjelman toteutuksen tavoitteet ja periaatteet vuosina 2004-2006

Koska aluekeskusohjelma on valtioneuvoston erityisohjelma, sen toteutusta ohjaa hallitusohjelma, hallituksen strategia-asiakirja ja alueiden kehittämisestä annetun lain perusteella annettava valtioneuvoston päätös alueiden kehittämisen valtakunnallisista tavoitteista.

Hallitusohjelman mukaan hallitus harjoittaa sosiaaliseen ja alueelliseen tasapainoon tähtäävää politiikkaa. Eroja alueiden kehittämisedellytyksissä kavennetaan. Tavoitteena on muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottaminen sekä palvelurakenteen turvaaminen koko maassa. Aluekeskusten vahvistamiseksi kehitetään aluekeskusohjelmaa ja sen toteuttamista tehostetaan suoritettavan arvioinnin pohjalta. Aluekeskusohjelmalla tuetaan myös ohjelma-alueita ympäröivien seutujen kehitystä.

Hallituksen strategia-asiakirjassa on täsmennetty hallitusohjelmaa. Sen mukaan maassa tarvitaan riittävä määrä ihmisten ja yritysten elämisen ja toiminnan edellytykset turvaavia kasvavia ja kehittyviä keskusseutuja. Näiden kehittämiseksi on käynnissä aluekeskusohjelma. Ohjelmaa jatketaan ainakin meneillään olevan ohjelmakauden ajan siihen nimetyillä alueilla. Voimavaroja ja muita julkisia kehittämisiä

panostuksia suunnataan erityisesti näille alueille ottaen huomioon syksyllä 2003 valmistuva ohjelman väliarviointi.

Strategia-asiakirjassa aluekeskusohjelmalle asetettujen vaikuttavuustavoitteiden mukaan aluekeskuksilla on vuoden 2006 lopussa:

- toimivat seudulliset yhteistyöstrategiat ja päätöksentekorakenteet
- toimivat yhteistyöverkostot ympäröivien seutujen kanssa
- toimivat yhteistyöverkostot seuduilla ja ympäröivillä seuduilla olevien yritysten, oppilaitosten ja tutkimusyksikköjen kanssa
- myönteistä kehitystä elinvoimamuuttujissa (väestö, työpaikat, osaaminen, toimialat, palvelut, turvallisuus, ympäristö) vuoteen 2000 verrattuna
- myönteinen vaikutus koko maakunnan aluetalouteen ja osaamiseen

Aluekeskusohjelmien toteutuksen edellytetään perustuvan tiiviiseen yhteistyöhön maakuntien liittojen ja valtion aluehallintoviranomaisten kanssa.

Aluekeskusohjelman toteutuksessa huomioidaan valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueiden kehittämisen tavoitteista sekä hallitusohjelmaan sisältyvien poikkiallinnollisten politiikkaohjelmien tavoitteet.

Aluekeskusohjelman alueellisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi ohjelmaan nimettyjen alueiden on edellytetty selvittävän yhteistyössä aluekeskuksia ympäröivien seutujen ja maakuntaliittojen kanssa verkostoyhteistyön mahdollisuudet, tavoitteet ja käytännön toteutuksen. Tarkoituksena on, että aluekeskusohjelmaan verkottuvat seudut sopivat yhteistyön tavoitteista ja yhteisistä hankkeista. Niiden tulee vastata ohjelman tavoitteita ja kriteereitä sekä tukea verkottuvien seutujen seudullisten rakenteiden kehittymistä. Yhteistyöhankkeista aiheutuvat kustannukset huomioidaan aluekeskusohjelmaan nimettävien alueiden perusrahoituksessa. Verkottuvien seutujen tulee vastata näissä tapauksissa yhteishankkeiden omarahoitusosuudesta.

Kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusta tehostetaan aluekeskusohjelmassa. Tämän toteutumiseksi tulee tehostaa ohjelma-alueiden eri tyyppisten kuntien välistä samoin kuin ohjelma-alueiden ja niiden ulkopuolisten seutujen välistä yhteistyötä.

Aluekeskusohjelman toteutusta ja arviointia eriytetään jatkossa tunnistamaan aiempaa selkeämmin erilaisten ja erikokoisten kaupunkiseutujen merkitys aluekeskusverkon kehittymiselle. Tällä tarkoitetaan suuria ja monialaisia yliopistokaupunkiseutuja, yksipuolisempia teollisia keskuksia ja muita keskisuuria ja pieniä kaupunkiseutuja.

Helsingin seudun ja sen kehysseutujen kaupunkiohjelmatyötä tuetaan. Kehysseudut ovat Lohjan seutu (Hiiden pilotti), Tammisaaren seutu yhdessä Siuntion kunnan kanssa (Raaseporin ohjelma) sekä Järvenpään, Keravan, Nurmijärven, Mäntsälä ja Tuusulan muodostama KUUMA-kumppanuusohjelma-alue.

Ohjelman arvioinnin tehtävänä on seurata ohjelman ja ohjelmalle asetettujen vaikutavuustavoitteiden toteutusta. Ohjelman toteutusta koskevan vuosina 2004-2006 tehtävän arvioinnin pohjalta päätetään riittävän ajoissa ennen ohjelmakauden loppua aluekeskusten kehittämistoimenpiteiden jatkosta.